

Jászság – a parlagi sasok birodalma

Jászság – Kingdom of the Imperial Eagle

Kedves Látogató!

Ön most a Sasközpontból kiindulva egy 5 km-es gyalogos tanösvényt járhat végig, amely során megismerkedhet a parlagi sasok életének fontos állomásaival. A gyalogos tanösvényt kiegészítik a Sasközpontban és a Jászberényi Állat- és Növénykertben található kiállítások, valamint a kettő között húzódó 25 km-es kerékpáros tanösvény.

Kerékpár bérlesével kapcsolatban érdeklődjön a tanösvények kiindulópontjain!

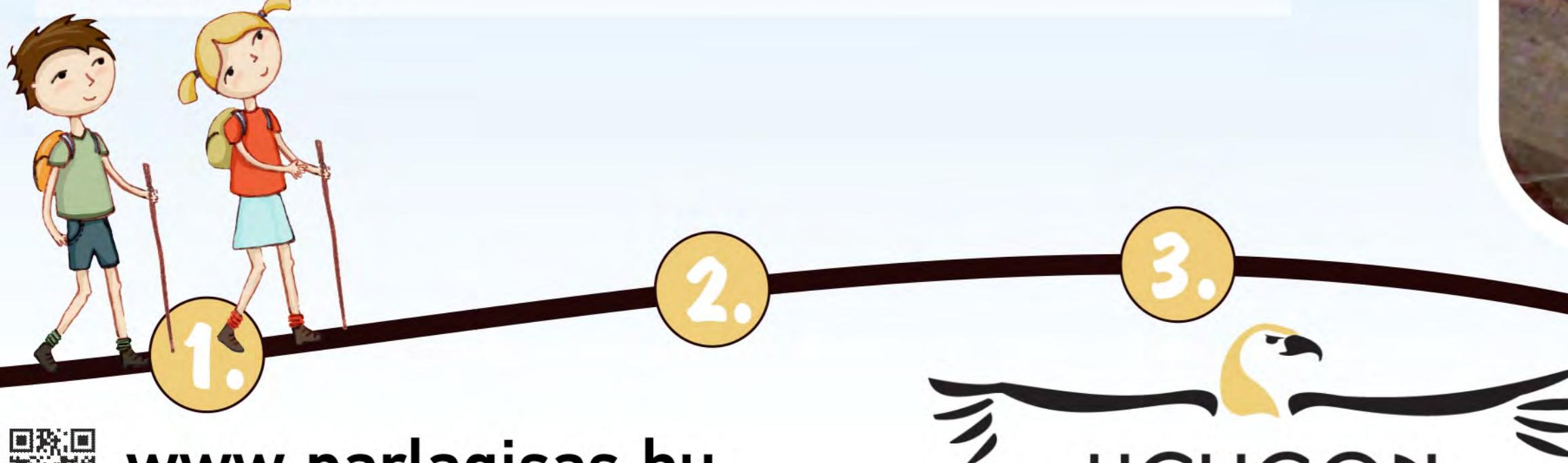
A Sasközpont és a jászberényi állatkert kiállításain többek között interaktív fali táblákon ismerkedhet a sasok jászsági életével. Emellett élőben is találkozhat a madarak királyával, hiszen a Sasközpont környéke az ország egyik legjobb parlagisas-élőhelye, és itt kerülnek elhelyezésre a sérült példányok is.

You can find more out about the lives of the eagles in the Jászság with the help of interactive wallboards in the exhibitions. Moreover, you have a really good chance to see the king of all birds in the nature because the neighbourhood of the Eagle Centre is one of the best Imperial Eagle habitats in the country, and injured eagles find a home here, as well.

A tanösvény során megtudja, hogy hol mennyi parlagi sas él, hogyan zajlik a sasok egy éve és a fiatal madarak felcseperedése, illetve hogy milyen szándékos és közvetett emberi tevékenységek miatt pusztul el sok példány hazánkban.

While walking the trail, you will learn about their distribution, number of breeding pairs, annual cycle, how they raise their chicks, and also those direct and indirect human activities to what they fall victims in a significant number every year.

www.parlagisas.hu

www.imperialeagle.hu

Dear Visitor!

Now, starting from the Eagle Centre, you can walk through a 5 km path where you can familiarise yourself with the main stages of the Imperial Eagles' lives. Exhibitions in the Eagle Centre and the Jászberény ZOO as well as the 25 km bike trail between them, complete the walking trail. Ask about bike rental at the starting points of the trails!

Tájékozódhat a természetvédelmi őrök, a vadászok és az MME szakembereinek madárvédelmi munkájáról, s hogy feladataik során kik és milyen modern eszközök segítik őket.

You can get information on the bird conservation work national park rangers, hunters and experts of MME do, and that who else and what modern tools help them do that.

A tanösvények, a kiállítások létrehozásával az volt a célunk, hogy minél többen megismérjék és büszkék legyenek hazánk egyik legféléttetőbb természeti kincsére, a gazdag ragadozómadárállományra, e között is a parlagi sasakra.

Creating these nature trails and the exhibitions our goals was to showcase and make people proud of one of our most precious natural treasures, our rich diversity of birds of prey, among them the Imperial Eagle.

A hazánkban rendszeresen előforduló 26 ragadozómadár-faj közül a legnagyobbak közé tartozik.

Imperial Eagles belong to the largest ones among the 26 species of raptors regular in Hungary.

A ragadozómadarakra általánosan jellemző tulajdonságként a tojók némileg nagyobbak a hímeknél.

A parlagi sasnál színezetbeli különbség nincs.

Typical feature of raptors is that females are somewhat bigger than males.

There is no difference in colouration between sexes in Imperial Eagles.

Bemutatkozom – én vagyok a parlagi sas!

Introduction – I am the Eastern Imperial Eagle

Ki kinek a rokona?
Who is related to whom?

A Magyarországon költő 5 sasfaj közül 4 tartozik a valódi (tollas csüdű) sasok közé. A rétisas közelebbi rokona a kányáknak.

Of the five eagle species breeding in Hungary four belongs to the "true eagles" or booted eagles, which have feathered tarsi. The White-tailed Eagle is more closely related to the kites.

Illusztrációk: Kókay Szabolcs
Illustrations: Szabolcs Kókay

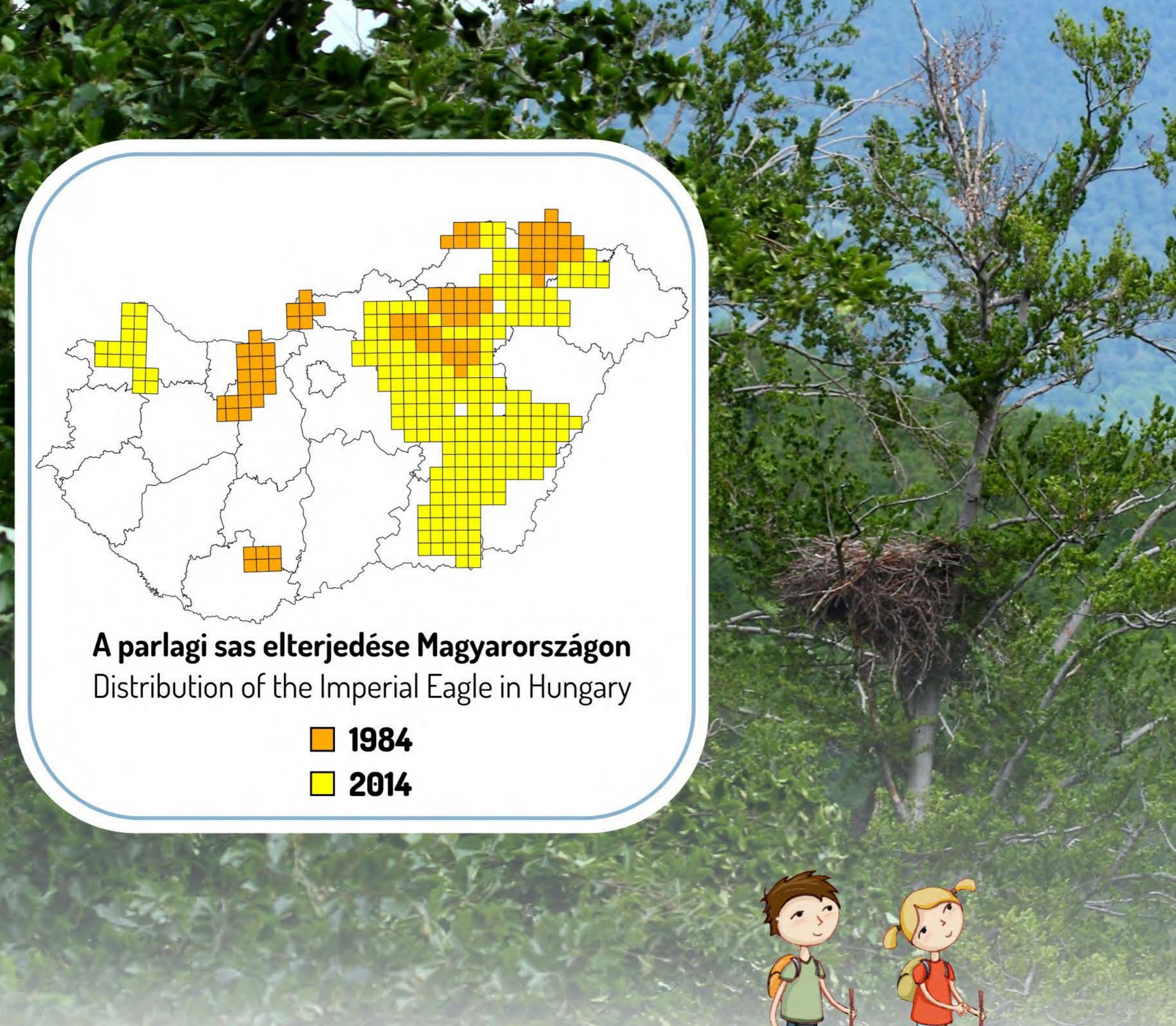
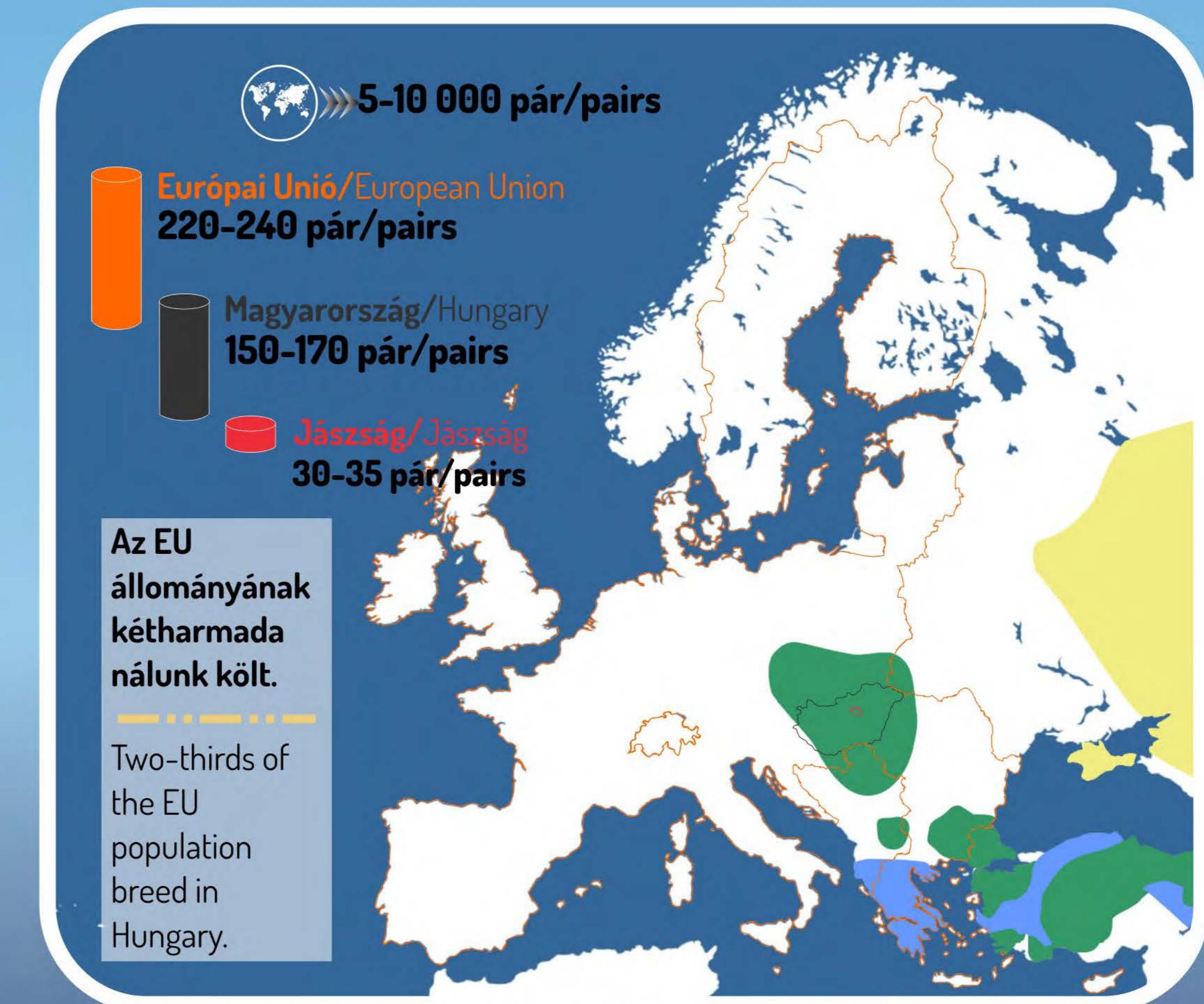
A PARLAGI SAS VÉDELME MAGYARORSZÁGON
CONSERVATION OF IMPERIAL EAGLES IN HUNGARY
LIFE10NAT/HU/019

Elterjedés és állománynagyság Distribution and population size

A paragi sas az erdős sztyepp területek csúcstagadozója. Egyaránt megtalálható idős fákkal tarkított nyílt élőhelyeken, illetve a középhegységekben, ahol a közeli hegylábi területeken tud vadászni.

The Imperial Eagle is a top predator of the forest-steppe habitat. It can be found both in open areas with scattered trees and medium range mountains where they can hunt on the foothills.

A paragi sas az 1970-es évekre majdnem kipusztult Magyarországról, azóta az utolsó menedéket jelentő középhegységi erdők irányából folyamatosan foglalja vissza a nyílt, sík vidéki területeket.

By the 1970's, the species almost went extinct in Hungary, but since then it has been reoccupying its former open biotopes from the direction of its last refuge, the mountains.

A paragi sas számos hazai és nemzetközi természetvédelmi listán és egyezményben is kiemelt fajként szerepel.
Hazánkban a faj fokozottan védett, természetvédelmi értéke 1 000 000 Ft.

The Imperial Eagle appears in several national and international lists and conventions as priority species. It is strictly protected in Hungary, and its natural value is 1.000.000 Forints.

Parlagi sasok a nagyvilágban

Imperial Eagles in the world

Ausztria: 7-11 pár, lassan növekvő
Austria: 7-11 pairs, slowly increasing

Macedónia: 20-30 pár, stabil
Macedonia: 20-30 pairs, stable

Szerbia: 2-5 pár, stabil
Serbia: 2-5 pairs, stable

Bulgária: 20-25 pár, lassan növekvő
Bulgaria: 20-25 pairs, slowly increasing

Csehország: 2-5 pár, stabil
Czech Republic: 2-5 pairs, stable

Szlovákia: 50-55 pár, lassan növekvő
Slovakia: 50-55 pairs, slowly increasing

Ukrajna: 100-150 pár, lassan növekvő
Ukraine: 100-150 pairs, slowly increasing

Kaukázus: 100-300 pár, ismeretlen
Caucasus: 100-300 pairs, unknown

Anatólia: 100-500 pár, ismeretlen
Anatolia: 100-500 pairs; unknown

Orosz Altaj: 900-1000 pár, stabil
Russian Altai: 900-1000 pairs, stable

A parlagi sas költőterületei a Kárpát-medencétől egészen Délkelet-Szibériáig húzódnak. Az elterjedése azonban nem folytonos, és a szigetszerűen elhelyezkedő kisebb, elszigetelt állományokat külön-külön kell felmérni és megvédeni a helyi szakembereknek.

Breeding range of the Imperial Eagle spans from the Carpathian Basin to Southeast Siberia. However, its distribution is not continuous, and the scattered isolated populations need to be monitored and protected separately by local conservationists.

Magyar kezdeményezésre jött létre 1990-ben a faj védelmére szakosodott természetvédők fóruma. A Nemzetközi Parlagi Sas Munkacsoport szakmai anyagai alapján értékelni a Természetvédelmi Világgyezű (IUCN), az Európai Unió és a BirdLife International is a faj helyzetét.

In 1990, Hungarian experts initiated and established a forum for conservationists working with the species. The IUCN, EU and BirdLife International evaluates the situation of the species based on the scientific material collected by the International Imperial Eagle Working Group.

Az egyes országokban nagyon eltérőek a helyi szakemberek lehetőségei, és a több évtizedes tapasztalatok átadása nagy segítséget jelent ott, ahol csak a közelműltben kezdtek el komolyabban foglalkozni a fajjal. A hazai kutatók szinte valamennyi „parlagi sasos” ország szakembereivel együttműködnek.

Conservation abilities of local experts vary from country to country, therefore transferring experience accumulated during the past decades to countries where work has just started is crucial. Hungarian experts cooperate with people from almost all Imperial Eagle range countries.

A háttérben látható elterjedési térkép színkódja/
Colour coding of the distribution map in the background:

- nyár/summer
- egész év/all year
- tél/winter

Fotók: Horváth Márton
Photos: Márton Horváth

1.

www.parlagisas.hu

www.parkossztudio.hu

Tudtad-e, hogy a parlagi sas hatalmas fészke akár 3 nap alatt is elkészülhet?

Did you know that their huge nests may be built in three days?

Horváth Márton

A február-márciusi időszakban történik a fészek megépítése vagy tatarozása. A hegyvidéki területeken évtizedekig is használhatja a pár az egyre növekvő fészket, amely akár 3 m magas és több mázsás is lehet. Az alföldi területeken költő párok a nagyobb zavarás és a fészkkelésre kevésbé alkalmas fák miatt általában minden évben új fészket építenek.

Nest building or repairing usually takes place during February and March. In the mountains, they may use their nests for decades, which can grow three meters high and weigh several hundreds of kilograms. Lowland nesting pairs usually build new nests every year due to disturbance and less suitable trees.

A parlagi sasok egy éve 1. Párválasztás, fészeképítés

*One year of the Imperial Eagle
1. Mating and nest building*

Veszélyeztető tényező: illegális fakitermelés
Threatening factor: illegal logging

Nagy problémát jelent a fészelésre alkalmas idős facsoportok, erdőrészek felszámolása. Ez a tevékenység amellett, hogy élőhelyeket szüntet meg, nagyfokú zavarással is jár.

Cutting groups of old trees and forests constitutes a big problem. Besides reducing nesting habitats, it also causes lots of disturbances.

A problémás területeken a természetvédők a fakitermelés korlátozával, új facsoportok telepítésével és műfészek kihelyezésével próbálnak biztonságos fészelőhelyeket biztosítani a saspároknak.

Nature conservationists try to provide safe nesting habitat for eagle pairs by applying restrictions on logging, planting new groups of trees and placing out artificial nests.

1. www.parlagisas.hu

2. www.imperialeagle.hu

3. HELICON
A PARLAGI SAS VÉDELME MAGYARORSZÁGON
CONSERVATION OF IMPERIAL EAGLES IN HUNGARY
LIFE01NAT/HU/029

www.parkosstudios.hu

Magyarországon a parlagi sasok általában március végén, április elején rakják le 2, ritkán 3 tojásból álló fészekaljukat. A 43 napig tartó folyamatos kotlást nagyrészt a tojó végzi, amely – ha minden jól megy – május közepén a fiókák kikelésével ér véget.

In Hungary, Imperial Eagles normally lay their two, rarely three eggs late March – early April. Incubation takes 43 days, during which the female stays on the nest most of the time. Hatching occurs in mid-May.

A kotlás alatt a him a közelben őrködik, és táplálékkal látja el a tojót. Amíg a tojó napi néhány alkalommal pár percre otthagyja a fészket, addig a him váltja a kotlásban.

While females sit on the nest males regularly stands guard nearby and also feed his mate. Anytime the female leaves for shorter periods during the day the male replaces her.

A parlagi sasok egy éve

2. Tojásrakás, kotlás

One year of the Imperial Eagle

2. Egg laying and incubation

Veszélyeztető tényező: zavarás
Threatening factor: disturbance

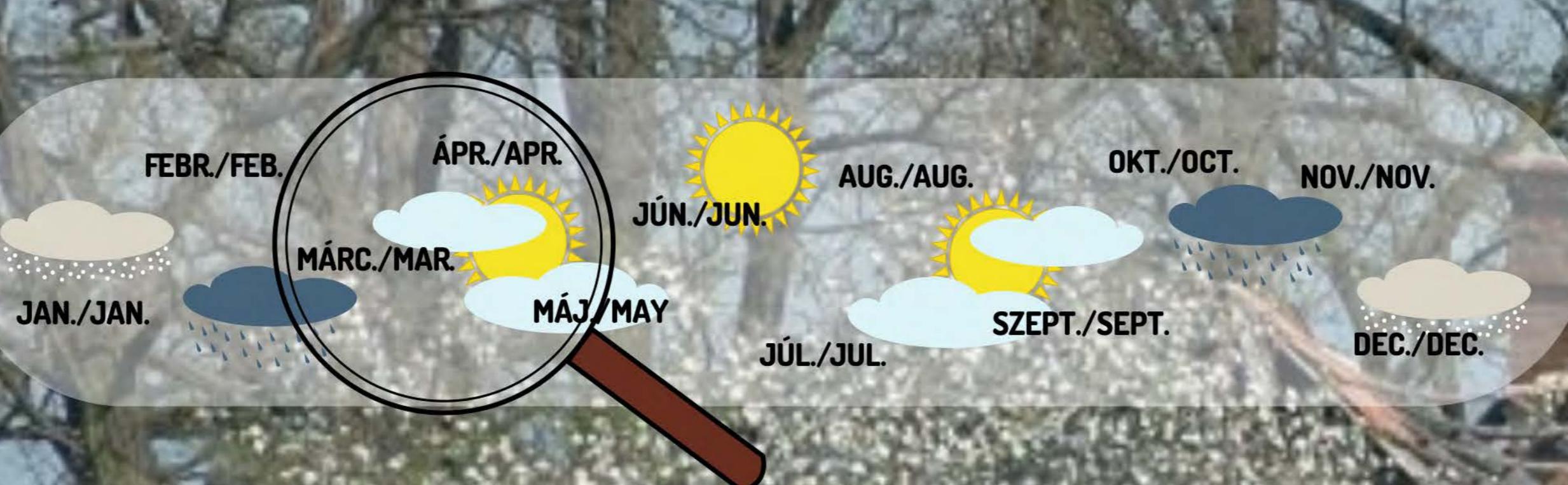
Sallai Zoltán

Tudtad-e, hogy az ibériai sasnál és a parlagi sas keleti populációinál előfordult már 4 tojásos fészekalj is?

Did you know that even four-egg clutches occurred already in the Iberian and eastern populations?

Az időjárási körülményektől függően évente a költések egynegyede, de akár egyharmada is meghiúsulhat a kotlás során. Ennek egyik legfontosabb oka, hogy ebben az időszakban a legérzékenyebbek a madarak a zavarásra, hiszen az elzavart madarak távollétében a tojások a kedvezőtlen időjárás miatt akár negyed óra alatt is elpusztulhatnak.

Depending on the weather, up to one-fourth or even one-third of the breeding attempts may fail during the incubation period. The main reason for this is that they are the most susceptible to disturbance at this stage, abandoned eggs can die within 15 minutes in adverse conditions.

Védelem
Conservation

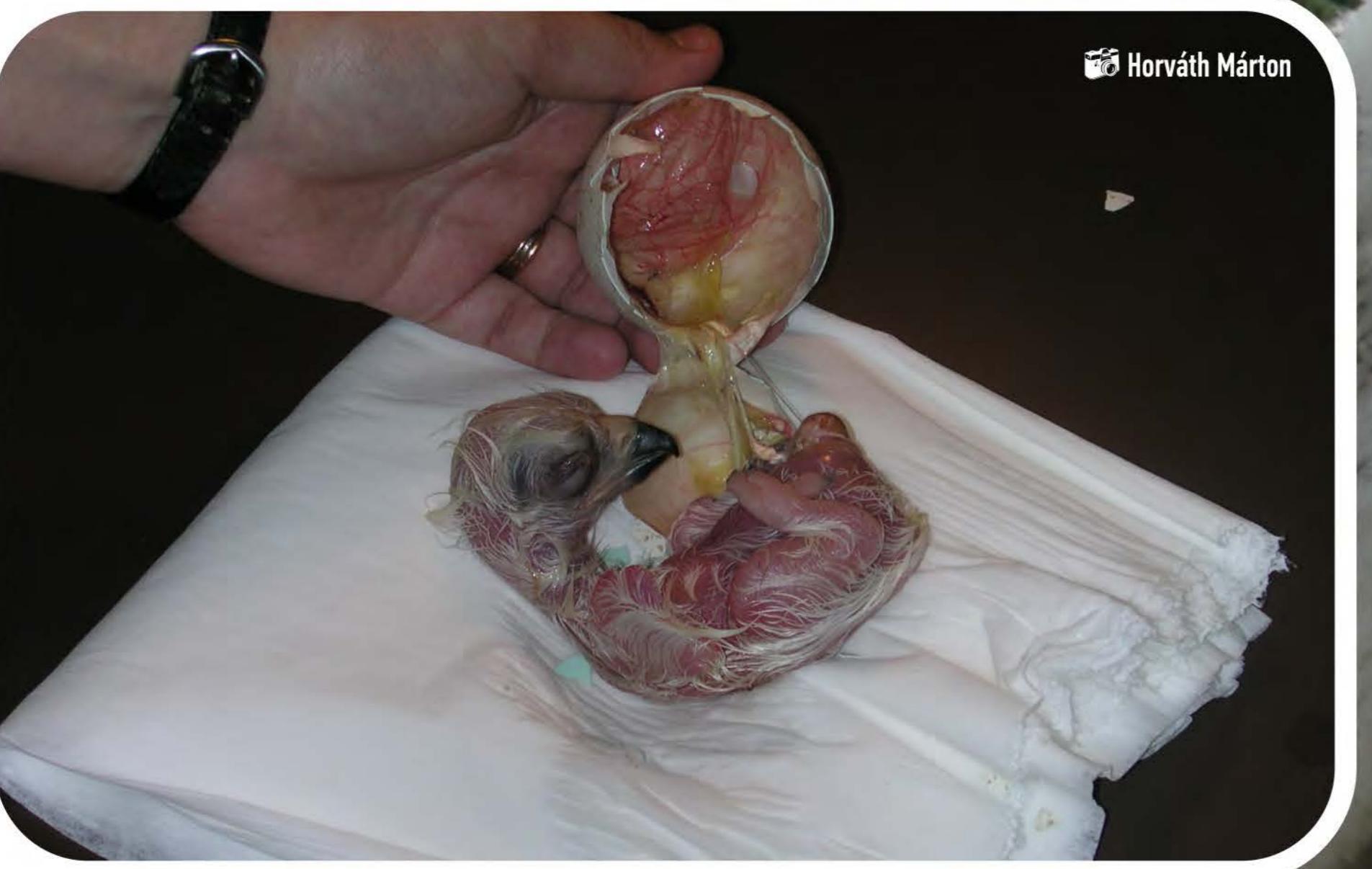
A legveszélyeztetettebb fészeket természetvédelmi szakemberek önkéntesek bevonásával őrzik.

The most threatened nests are guarded by volunteers under experts' supervision.

A májusi kikelést követően a fiókák 60-70 napig fejlődnek, a fészket először július közepén hagyják el.

After hatching in May, chicks stay in the nest for 60-70 days and leave it first in mid-July.

Ha a szakemberek időben észlelik, hogy a szülő madarak pusztulása vagy zavarás miatt magukra maradtak a tojások, akkor mesterséges keltetést követően a fiókák kéthetes korukban nevelőszülőkhöz visszahelyezhetőek a természetbe.

If the experts find an abandoned nest with eggs in time, they can artificially hatch those and later put the chicks back into a natural nest at the age of two weeks.

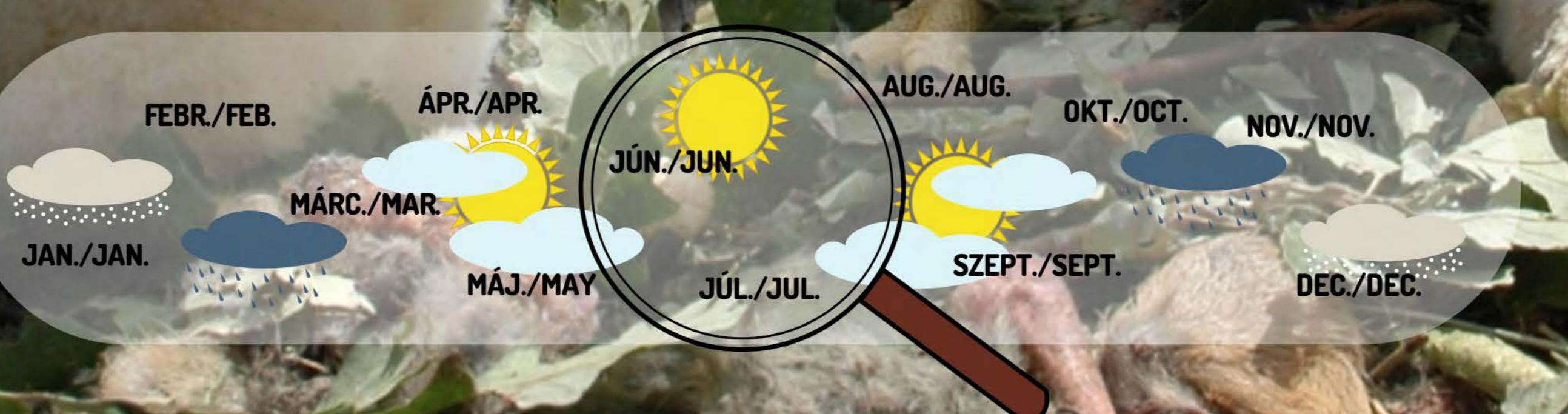
A parlagi sasok egy éve – 3. Fiókanevelés

One year of the Imperial Eagle

3. Chick-rearing

A tojásból kikelő 100 g-os fiókák 9 hét alatt megharmincsorozzák testsúlyukat, és 2,5-3,5 kg-osra nőnek.

Chicks weigh about 100 grams at hatching and are about 2.5-3.5 kilograms in just nine weeks.

Veszélyeztető tényező: viharok
Threatening factor: storms

A fiókák pusztulását 40%-ban viharok okozzák. Ennek természetes oka, hogy a parlagi sasok szeretik fészküköt a lehető legmagasabbra építeni. Ám az alföldi élőhelyeken sokszor nincsenek erre alkalmas idős fák, ezért a fiatalabb fák vékony ágaira kénytelenek fészköt raktani.

40% of chick mortality is attributable to storms. It is mainly because naturally they build their nests as high on the trees, as possible. However, in lowland habitats old trees are often lacking, therefore, the eagles try to use thinner branches of younger trees.

Ha nincs gond a költés során, akkor a szakemberek csak egyszer keressik fel a fészköt, amikor az 5-6 hetes fiókákat meggyűrűzik. Ekkor gyűjtik össze az adatokat a költési sikerről, táplálékosszétételről, és DNS-mintát gyűjtenek a fiókából és a szülőmadarak vedlett tollaiból.

If everything goes right during the breeding, experts make only one visit to the nest, when the five to six-week-old chicks get a ring. During this visit, data is collected about breeding success, food composition and also DNA samples obtained from the chicks, as well as from shed feathers of the parents.

Horváth Márton

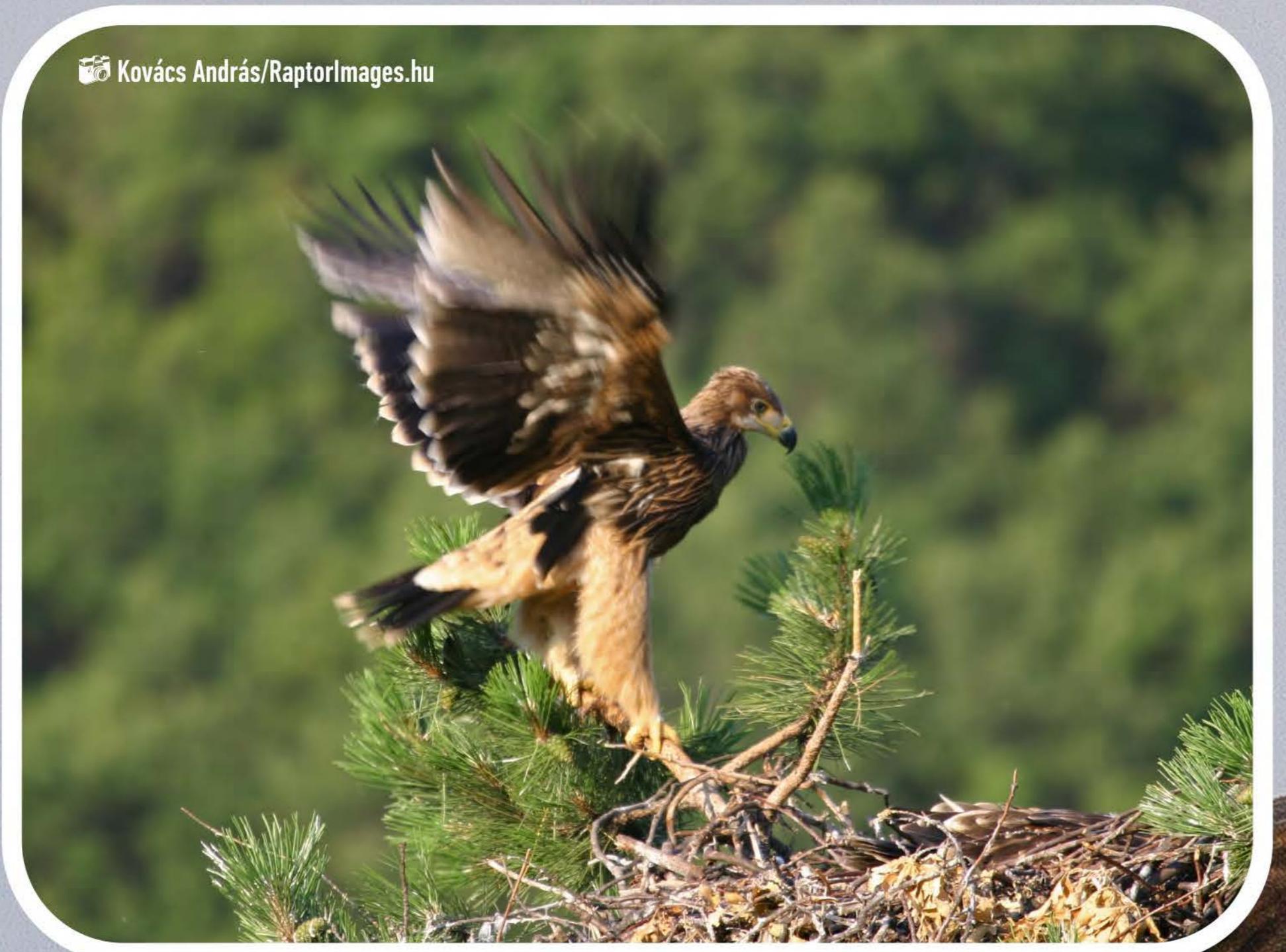
1. www.parlagisas.hu

HCLICON

A PARLAGI SAS VÉDELME MAGYARORSZÁGON
CONSERVATION OF IMPERIAL EAGLES IN HUNGARY
LIFE10NAT/HU/019

www.parkosstudion.hu

A növekvő fiókák kirepülés előtt egyre többet gyakorolnak a szárnyaikkal, szüleik pedig egyre kevesebbet táplálékkal látják el őket, hogy ezzel is a kirepülésüköt ösztönözzék.

The growing chicks keep practicing their wings more and more while their parents bring less and less food to stimulate them to leave the nest.

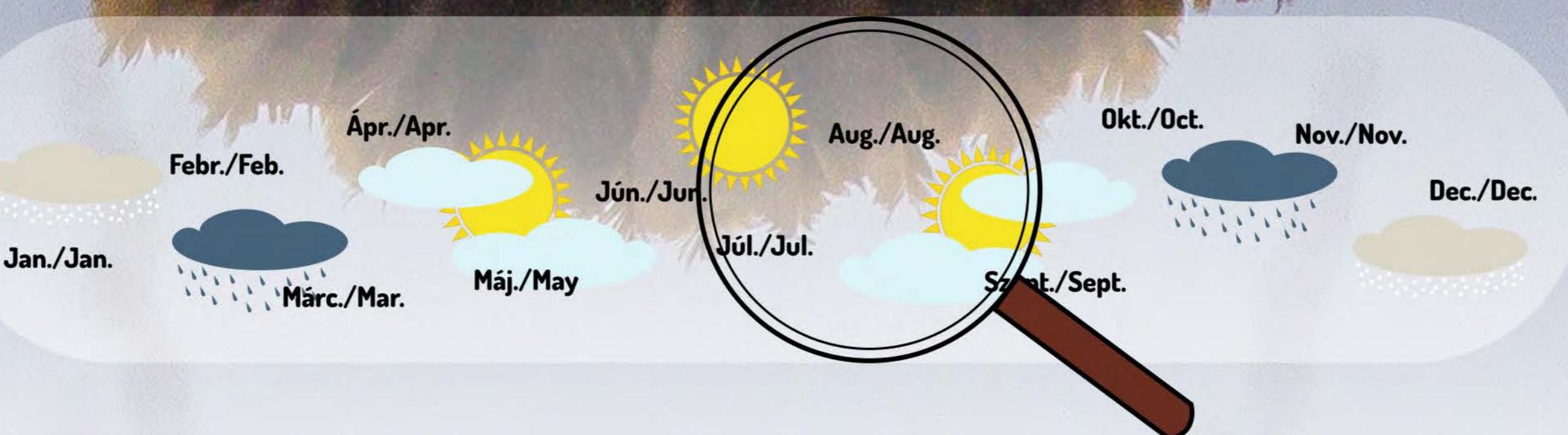
A természetvédelmi szakemberek néhány fiót közvetlenül a kirepülésük előtt műholdas jeladóval látnak el, hogy később követni tudják a madarak sorsát, valamint hogy be tudják azonosítani a legfontosabb élőhelyeket és veszélyforrásokat.

Conservationists tag a few birds with satellite transmitters before leaving the nest in order to be able to follow their movements later and to pinpoint the most important foraging places and threat sources.

A parlagi sasok egy éve – 4. Kirepülés

One year of the Imperial Eagle 4. Fledging

Veszélyeztető tényező: elütés
Threatening factor: collision with vehicles

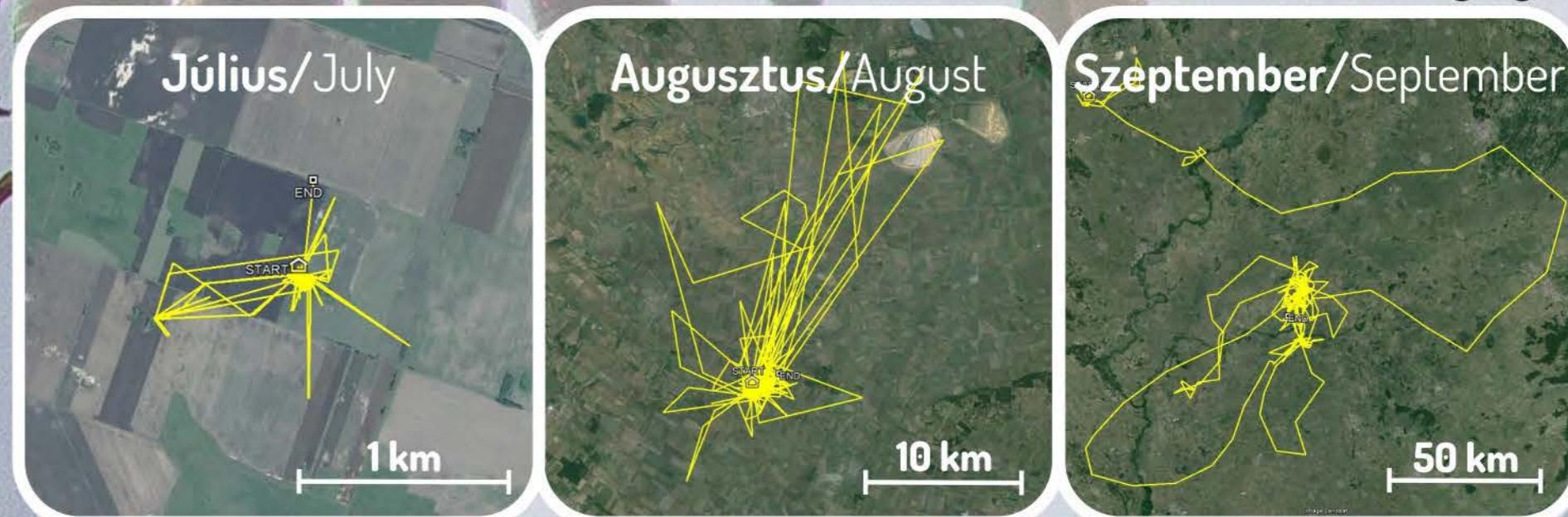

A fiatal madarakra az egyik legnagyobb veszélyt a járművek általi elütés jelenti. Különösen veszélyeztetettek a vasút menti fasorokban költő párok fiókái, amelyeket sokszor közvetlenül a kirepülés után ilyen baleset ér.

One of the main threats to young birds is to be run over by vehicles. Chicks of those pairs nesting close to railways are especially prone to succumb to this right after fledging.

A „Petényi” nevű parlagi sas mozgáskörzete a kirepülése utáni első három hónapban

The movements of "Petényi", a juvenile Imperial Eagle, in the first three months after fledging

A fiókák kirepülésüköt követően egyre nagyobb távolságokra merészkenek el a fészektől, de még 1-2 hónapig a szülők etetik őket. Majd szeptember folyamán elhagyják a szülői területüket, és megkezdenek 3-5 évig tartó vándorlásukat, amíg maguk is családot alapíthatnak.

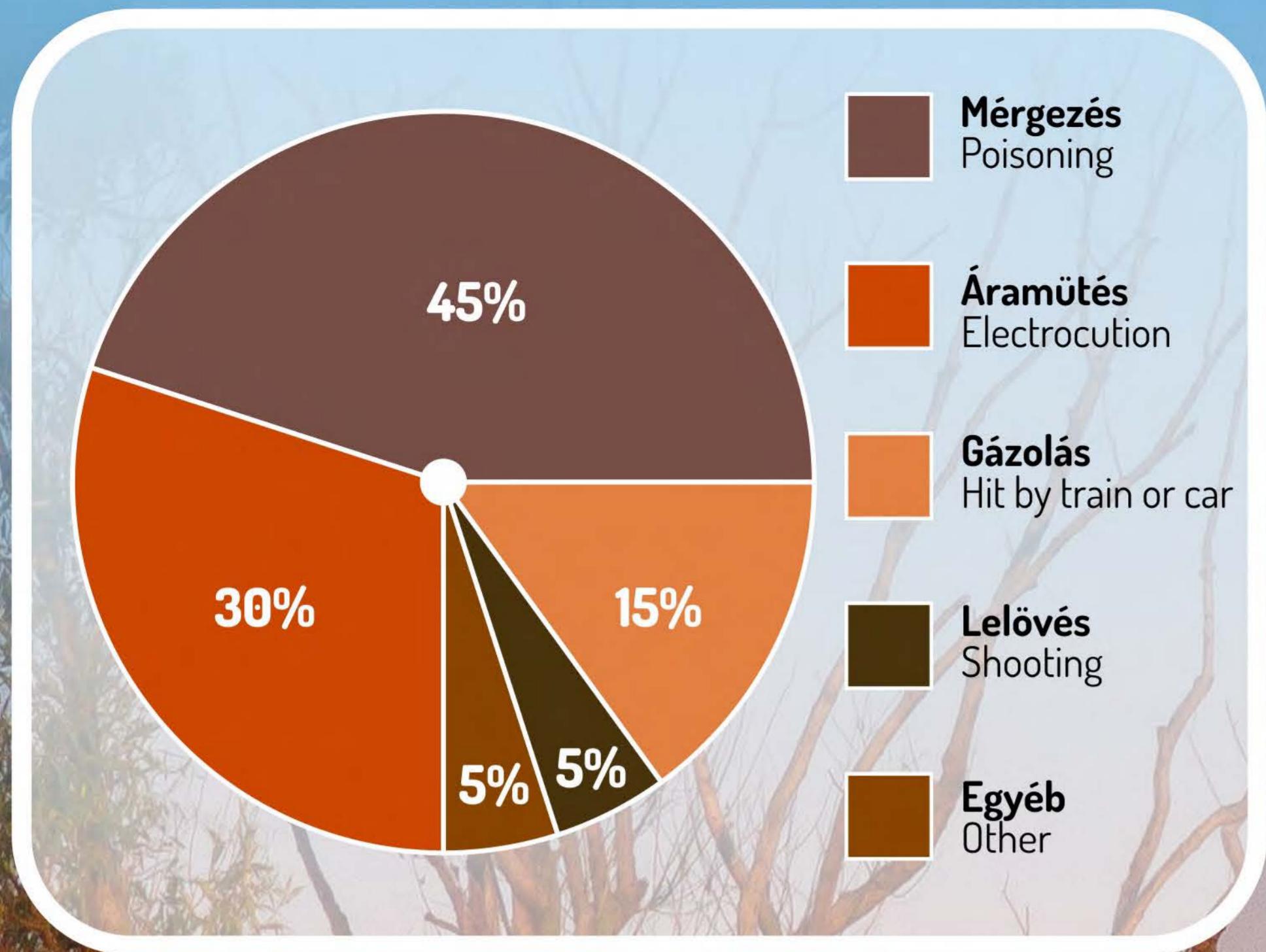
Following the fledging, juvenile eagles wander further and further from the nest, however, the parents feed them for a month or two. In September, they leave the natal area and start their journey which may last three to five years before they settle down and start breeding.

Horváth Márton

A fiatal parlagi sasok vándorútja

The wandering of immature Imperial Eagles

A kirepült madaraknak csak mintegy 25-50%-a éri el az ivarérett kort, és legtöbbük szándékos vagy gondatlan emberi tevékenység következtében pusztul el.

Only 25-50% of the fledged eagles reach maturity, and most of them fall victims to intentional or unintentional human activities.

1. éves/1st calendar year2. éves/2nd calendar year3. éves/3rd calendar year4. éves/4th calendar year5. éves/5th calendar year>5. éves/>5th calendar year

Csonka Péter

Szél Antal

Morvai Szilárd

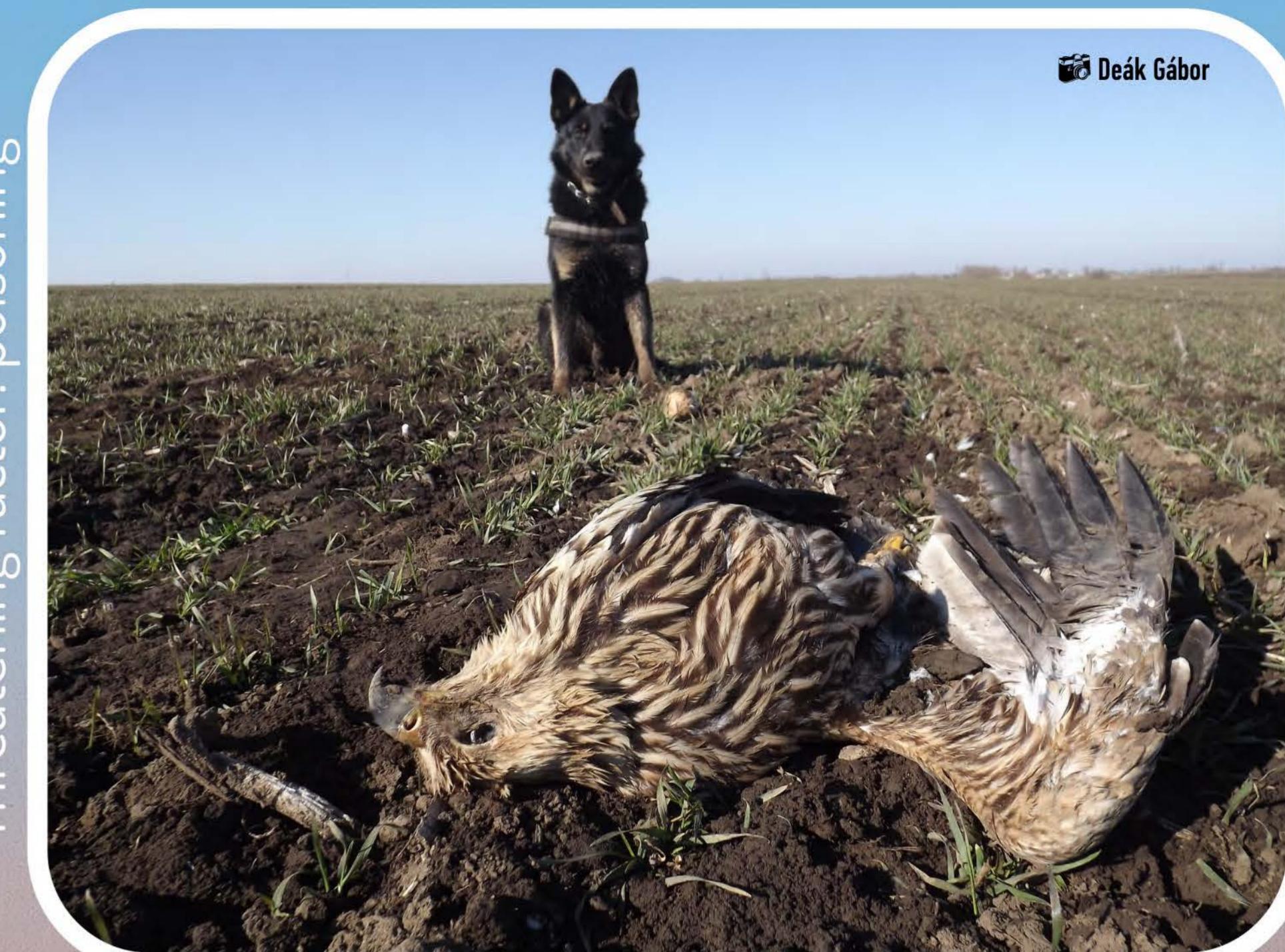
Horváth Márton

Horváth Márton

A parlagi sasok 6 év alatt érik el a kifejlett egyedekre jellemző tollazatot, de már 3-4 éves korukban párba állhatnak, és költésbe is kezdhetnek.

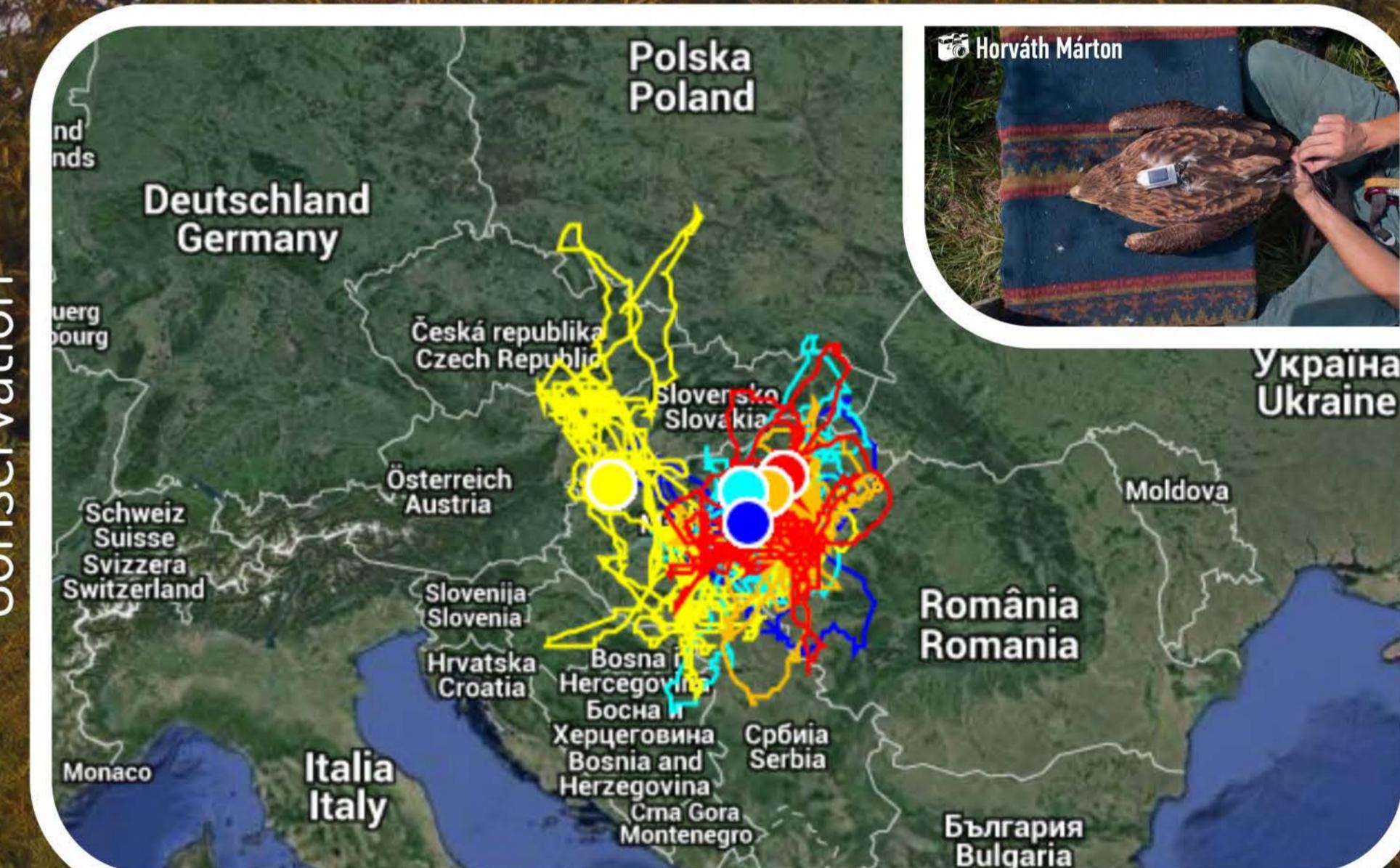
Imperial Eagles attain definitive plumage in six years, however, they readily mate at the age of three-four years and start breeding.

Veszélyeztető tényező: mérgezés
Threatening factor: poisoning

Ma Magyarországon a parlagi sasokra a legnagyobb veszélyt a rágadozók illegális mérgezése jelenti. A HELICON LIFE+ projekt keretében 2013 óta a csalétek és a bajba jutott madarak felderítését egy speciális kutyás kereső egység is segíti.

Today, illegal poisoning poses the biggest threat to Imperial Eagles in Hungary. Within the framework of the HELICON LIFE+ programme, there has been a special detection dog team help finding poisoned baits and sick birds.

Ön is nyomon követheti a műholdadós madarakat a www.satellitetracking.eu weboldalon.

You can follow the satellite tagged birds on the www.satellitetracking.eu website.

Horváth Márton

1.

www.parlagisas.hu

2.

www.imperialeagle.hu

3.

HELICON

A PARLAGI SAS VÉDELME MAGYARORSZÁGON
CONSERVATION OF IMPERIAL EAGLES IN HUNGARY
LIFE10NAT/HU/019

Egy „üres” sasfészek albérlői

Kerecsensólyom/Saker Falcon/Falco cherrug

A kerecsensólyom nem épít saját fészket. Ez a példány felderítést végzett, de végül más hová költözött.

The Saker does not build a nest. One individual did a simple recon, however, moved to somewhere else in the end.

Parlagi sas/Eastern Imperial Eagle/Aquila heliaca

Fiai parlagi sas is érdeklődött a fészek iránt, de a közelben költő helyi pár valószínűleg nem hagyta ott megtelepedni.

An immature Imperial Eagle also visited the nest but the territorial pair probably did not let him take up residence.

Tenants of an "empty" eagle nest

Egerészölyv/Common Buzzard/Buteo buteo

Az egerészölyv-pár rendszeresen megfordult a sasfészekben, de nem költöztek be.

A pair of Common Buzzards regularly appeared at the nest, but they eventually did not occupy it.

Örvös galamb/Common Wood Pigeon/Columba palumbus

Az örvösgalamb-pár csak kíváncsiságából kikkantott be a sasfészekbe, mivel ezek a madarak saját gallifészeket építenek.

A pair of Wood Pigeons was probably just interested in taking a look at the nest, since they build their own stick-nest.

Vörös vércse/Common Kestrel/Falco tinnunculus

Az ismét megüresedett fészek az udvarló vörös vércséknek adott helyet, de a nagy forgalmú fészekben az ó költésük is megsemmisült.

Courting Common Kestrels showed up in the vacant nest, but their attempt was also unsuccessful for the same reasons.

Szarka/European Magpie/Pica pica

A tojásokról folyton leugrasztott réce távollétében a szarka próbált könnyen szerzett élelemhez jutni.

In the absence of the Mallard, a Magpie tried to get an easy meal.

Tökés réce/Mallard/Anas platyrhynchos

Két tökésréce-tojó is pályázott az üres költőhelyre, így a kamera az összetojást is rögzítette – amikor több madár tojik úgyanabba a fészekbe.

Two female Mallards also attempted to move in, and it was even recorded that both laid their eggs in the nest.

Tökés réce és vörös vércse/Mallard and Kestrel

Az állandóan felbukkanó hivatalos vendégek (itt épp egy vörös vércse nézett be) miatt a récék költése végül meghiúsult.

Eventually, they failed due to constant disturbance by uninvited guests (this time it was a Common Kestrel).

Fotó: MME-webkamera
Photos: MME web camera
További információ/more information:
www.mme.hu

1.

www.parlagisas.hu

2.

www.imperialeagle.hu

A PARLAGI SAS VÉDELME MAGYARORSZÁGON
CONSERVATION OF IMPERIAL EAGLES IN HUNGARY
LIFE10NAT/HU/019

www.patkossudio.hu